

opdracht 1

KLEUTERONDERWIJS

FILMPJE 'TUSSEN THEE EN TAAL'
TAALONTWIKKELEND LESGEVEN

DOEL EN DOELGROEP

Deze opdracht is bestemd voor de studenten kleuteronderwijs die het instructiefilmpje 'Tussen thee en taal' kritisch bekijken.

VERLOOP

De studenten bekijken het filmpje tweemaal. De eerste maal lossen ze de eerste vraag op. De tweede maal komen de andere twee vragen aan bod.

vraag 1

Taalstimulering omvat heel veel meer dan verhalen vertellen. In dit filmpje komen verschillende activiteiten aan bod. Benoem de activiteiten, en omschrijf telkens hoe de activiteiten bijdragen aan de taalontwikkeling.

vraag 2

Neem de kijkwijzer door. Noteer voor elk aspect van taalstimulering concrete voorbeel-

den uit het filmpje.

vraag 3

Juf Jill doet aan woordenschatuitbreiding: ze brengt nieuwe woorden aan, maar evengoed verdiept ze de betekenis van gekende woorden. Welke woorden zijn nieuw voor de kleuters? Voor welke woorden doet ze aan betekenisuitbreiding? Welke didactische principes gebruikt juf Jill om deze woorden aan te leren?

vraag 4

Analyseer één stagedag uit jouw laatste stage met behulp van de kijkwijzer. Tijdens welke activiteiten deed je aan taalstimulering? En hoe deed je dat? Pik er één activiteit uit en onderzoek hoe je deze nog zou kunnen verbeteren.

MATERIAAL

- Kijkwijzer 'taalontwikkelen lesgeven kleuteronderwijs' in de leidraad 'Taalontwikkelen lesgeven, hoe doe je dat?'
- Filmpje 'Tussen Thee en Taal'
- Stagemap van de laatste stage met weekschema en lesvoorbereidingen

opdracht 1

ANTWOORDSLEUTEL

vraag 1:

- **Klaspop Jules:** de juf peilt naar ervaringen met kleuters, ze verhoogt zo de betrokkenheid en biedt hen spreekkansen.
- **Doeliedje:** de juf brengt nieuwe woorden aan in een context (netwerk). De kleuters beelden expressief uit zodat ze meteen ook weten wat de nieuwe woorden willen zeggen. Er wordt hier een rijk en begrijpelijk aanbod gegeven (semantiseren en consolideren).
- **Geleide waarneming:** de woorden worden op een speelse manier herhaald. Er worden spreekkansen geboden (consolideren).
- **Winkelhoek:** de juf brengt nieuwe taal aan bij een winkelgesprek. Nieuwe woordenschat wordt herhaald in een andere context (actief en passief controleren).

vraag 2:

Taalaanbod: klasgesprek, doeliedje, geleide waarneming, winkelgesprek

Taalfeedback: klasgesprek, geleide waarneming, winkelgesprek

Taalproductie: klasgesprek, geleide waarneming, winkelgesprek

vraag 3:

Nieuwe woorden: thee, kopje, pannetje, inschenken, oortje van een kopje, theezakje

Betekenisuitbreiding: thee, kopje

Didactische principes:

- Visualiseren van de nieuwe woorden
- 'Herhalen, herhalen en nog eens herhalen' in verschillende contexten
- De kleuters beleven de woorden al spelend.
- Viertaktprincipe:
  - Voorbereiden: context van de nieuwe woorden aanbrenge
  - Semantiseren: begrijpelijk uitleggen van de woorden met visualisering
  - Consolideren: nieuwe woorden toepassen in verschillende contexten al spelend – herhaling, herhaling, herhaling...
  - Controleren: passieve en/of actieve kennis controleren

opdracht 2

LAGER ONDERWIJS

FILMPJE 'DE ZON EN HET HEELAL'
TAALONTWIKKELEND LESGEVEN

DOEL EN DOELGROEP

Deze opdracht is bestemd voor de studenten lager onderwijs die het instructiefilmpje 'De zon en het heelal' kritisch bekijken.

Studenten screenen voor deze opdracht lessen of lessenreeksen uit methodes voor het lager onderwijs op de basisprincipes van taalontwikkelen lesgeven. Aansluitend formuleren ze voorstellen om het taalontwikkelen aspect van deze lessen of lessenreeksen te verhogen.

VOORKENNIS

De studenten hebben een korte inleiding gekregen over wat taalontwikkelen lesgeven in het algemeen inhoudt.

VERLOOP

1. Bekijk het filmpje 'De zon en het heelal' m.b.v. de kijkwijzer 'taalontwikkelen lesgeven lager en secundair onderwijs'. De groep wordt in drieën verdeeld. De eerste subgroep let aandachtig op de docent. De tweede subgroep observeert vooral de items met betrekking tot de les. De derde subgroep kijkt vooral naar de leerlingen. Leg daarna in groepjes van drie de bevindingen samen en formuleer een antwoord op de volgende vragen:
  - Welke basisprincipes van taalontwikkelen lesgeven komen aan bod in de les van het filmpje?
  - Welke niet?
2. Bekijk de les een tweede keer en probeer concrete voorbeelden te vinden van:
  - aanbod van context
  - betekenisonderhandeling
  - mondelinge taalproductiekansen
  - schriftelijke taalproductiekansen
  - mondelinge taalsteun
  - schriftelijke taalsteun
  - de manier waarop de voorkennis van de leerlingen gebruikt wordt
  - feedback: Wordt er feedback gegeven op inhoud of vorm? Op welke manier gebeurt dat?

3. Neem per twee een les of een lessenreeks uit een methode wiskunde, wereldoriëntatie, muzische opvoeding of godsdienst. Andere duo's van de groep nemen lessen of lessenreeksen van een ander leergebied. Alle groepjes screenen hun materiaal m.b.v. de kijkwijzer 'taalontwikkelen lesgeven lager en secundair onderwijs' en beantwoorden de volgende vragen:

- Welke basisprincipes van taalontwikkelen lesgeven zitten al in het materiaal vervat?
- Hoe kun je als docent in het materiaal ingrijpen om de les of de lessenreeks meer taalontwikkelen te maken? Welke activiteiten kun je aan de les of de lessenreeks toevoegen om de basisprincipes van taalontwikkelen lesgeven er meer in aan bod te laten komen? Welke zaken kun je anders aanpakken? Formuleer concrete voorstellen.

De bevindingen worden in plenum besproken. Formuleer ook een antwoord op de volgende vraag:

- Verloopt taalontwikkelen lesgeven op dezelfde manier in de verschillende leergebieden? Of zijn er verschillen te bemerken tussen de leergebieden? Zo ja, welke?

MATERIAAL

- Filmpje lager onderwijs 'De zon en het heelal'
- Kijkwijzer 'taalontwikkelen lesgeven lager en secundair onderwijs' in de leidraad 'Taalontwikkelen lesgeven, hoe doe je dat?'
- Lessen of lessenreeksen uit methodes wiskunde, wereldoriëntatie, muzische opvoeding en godsdienst voor de tweede en/of de derde graad van het lager onderwijs

opdracht 2

ANTWOORDSLEUTEL

1.1 Principes die aan bod komen :

Betekenisonderhandeling

Voorbeeld: de leerkracht stimuleert de leerlingen om samen met hem/haar het begrip “melkweg” te verhelderen.

Betekenisvolle taaltaken

Voorbeeld: de leestaak is betekenisvol voor de leerlingen. Ze gaan in de tekst over het heelal en ons zonnestelsel immers op zoek naar antwoorden op vragen over dit onderwerp die ze zelf eerst geformuleerd hebben.

Context

Voorbeeld: aan de hand van het filmpje over het heelal en de verwijzing naar de uitstap naar de Volkssterrenwacht Armand Pien activeert de leerkracht de voorkennis van de leerlingen.

Interactie en taalproductie

Voorbeeld: de leerkracht lokt schriftelijke taalproductie uit door de leerlingen in duo's te laten opschrijven (in sleutelwoorden) wat ze al weten over de aarde, de zon en het heelal. Hierdoor gaan de leerlingen met elkaar in interactie. De leerlingen gaan ook met de leerkracht zelf in interactie wanneer de sleutelwoorden aan het bord worden gestructureerd in een webschema.

Taalfeedback

Voorbeeld: de leerkracht geeft feedback door verbaal en non-verbaal bevestigende feedback te uiten, door de leerlingen te helpen de begrippen te verhelderen en door bevestigende en impliciet verbeterende feedback te geven op de manier waarop de leerlingen hun vragen over het heelal en ons zonnestelsel formuleren.

Taalruimte

Voorbeeld: de leerlingen krijgen in deze les zowel de ruimte om te spreken, om in interactie te gaan, als om te schrijven.

Taalsteun

Voorbeeld: het webschema dat de leerkracht samen met de leerlingen opbouwt, stimuleert de denkvaardigheden van de leerlingen. Daarnaast biedt de leerkracht ook taalsteun wanneer de leerlingen zoeken naar een juiste formulering van hun vragen over het heelal en ons zonnestelsel.

Transfer van taalleerstrategieën

Bij het lezen van de tekst zetten de leerlingen de leesstrategieën in zoals ze die geleerd hebben in het leergebied Nederlands.

1.2 Principes die niet aan bod komen :

Niet alle kansen op taalfeedback worden benut.

Voorbeeld: een leerling zegt 'Hoe noemen die stenen weer?'. De leerkracht gaat niet

in op het onjuiste gebruik van 'noemen' en laat zo een kans liggen om in een reactie de correcte formulering te herhalen en zo de vormelijke fout impliciet te verbeteren.

Schooltaal en CAT

Bij schooltaal en CAT wordt er in deze les niet expliciet stilgestaan. Uiteraard wordt van de leerlingen wel een zekere kennis van schooltaalwoorden verondersteld om de (taal)taken tot een goed einde te brengen.

2. Concrete voorbeelden

Aanbod van context

het non-verbale filmpje, de verwijzing naar de leeruitstap en andere voorkennis van de leerlingen over het onderwerp, de vergelijking van de afstand tussen de aarde en de zon met afstanden uit hun directe leefomgeving (afstand tussen de klas en het einde van de speelplaats, afstand tussen de school en het station).

Betekenisonderhandeling

over de melkweg

Mondelinge taalproductiekansen

overleg over voorkennis
groeperen/rubriceren van sleutelwoorden
overleg over verdere vragen

Schriftelijke taalproductiekansen

voorkennis noteren in sleutelwoorden vragen
opschrijven die ze nog beantwoord willen zien

Mondelinge taalsteun

vragen van de leerkracht
uitleg van de leerkracht
voorbeeldformuleringen om het bedenken
van vragen te ondersteunen

Schriftelijke taalsteun

webschema
werkblad als schrijfkader

De voorkennis van individuele leerlingen wordt samengebracht en in een webschema weergegeven, waardoor ze een contextuele basis vormt voor alle leerlingen. Zo heeft iedereen het gevoel er toch al heel wat over te weten en er graag nog meer over te weten.

Er is een duo dat een vraag wil stellen over de maan die qua uitzicht verandert voor ons. De juf helpt hen niet door voor hen die vraag te formuleren, maar door richtvragen te stellen die de leerlingen ertoe aanzetten zich duidelijker uit te drukken.

3. Verschillende leergebieden

Ook al kennen de leergebieden hun specifieke vakdidactische aanpak, in principe kunnen alle elementen van taalontwikkellend lesgeven geïntegreerd worden in elk leergebied.

opdracht 3

SECUNDAIR ONDERWIJS

FILMPJE 'VAN VOEDSELKETEN TOT KRINGLOOP'

TAALONTWIKKELEND LESGEVEN

DOEL EN DOELGROEP

Met deze opdrachten kun je een vorming geven aan docenten aardrijkskunde, biologie en natuurwetenschappen over hoe ze taalontwikkelen kunnen lesgeven.

VERLOOP

Verdeel de groep in kleinere deelgroepen. Elke groep krijgt een andere opdracht. De film wordt in stukjes bekeken. De verschillende opdrachten worden in plenum bondig besproken.

Opdracht 1:

Welke woorden behoren tot de vaktaal? Noem er enkele op die belangrijk zijn voor deze vakinhoud (maximaal 13 woorden)
> zie figuur 3.1

Opdracht 2:

Noteer enkele schooltaalwoorden. Welke kenmerken hebben deze schooltaalwoorden?

Opdracht 3:

Hoe leert de docent nieuwe begrippen aan? Hoe toetst hij dat leerlingen de nieuwe begrippen begrijpen en inzicht verwerven?

Opdracht 4:

Welke interactieve werkvormen hanteert de docent? Noteer bondig in de tabel de werkvorm en de activiteit van de leerling.
> zie figuur 3.2

voedselketen

consument

producent

figuur 3.1

interactieve werkvorm

wat doet de leerling?

= spreken, luisteren, schrijven, lezen, onderling praten over de leerstof of...

Groepswerk

- *spreken en interactie met elkaar gaan*
- *ideeën verwoorden*
- *zelf nadenken*
- *aan elkaar uitleggen*

In duo werken

In stilte lezen

figuur 3.2

Opdracht 5:

Welke vormen van taalsteun geeft de docent?

Opdracht 6:

Hoe brengt deze docent contexten aan? Geef enkele voorbeelden.

Opdracht 7:

Hoe geeft de docent feedback op het taalgebruik van de leerling? Welke tip kun je deze docent nog geven?

MATERIAAL

Filmpje 'Van voedselketen tot kringloop'

opdracht 3

ANTWOORDSLEUTEL

opdracht 1 :

Vaktaalwoorden: voedselketen, voedselkringloop, consument, producent, organisme, opruimer, bacteriën, schimmels, consument, organisch afval, reductant, humus, bodemdierpjes, mineralen, insectenlarven...

opdracht 2 :

Schooltaalwoorden: principe, verband, sorteren, uitbreiden, efficiënt, internetoefening (niet onmiddellijk in deze verkorte, maar wel in de langere filmversie: definitie, concluderen, duiden, exact, instructie, relatie, cyclus, concreet, schema, stadium...)

Schooltaalwoorden zijn vrij abstracte woorden die je niet onmiddellijk in je alledaagse taal zal gebruiken. Ze zijn nodig om in een schoolse context nieuwe informatie te kunnen verwerven en verwerken, of om opsommingen, omschrijvingen, verklaringen en dergelijke meer te kunnen geven. Ze verschillen van vaktaalwoorden, die specifiek zijn voor een bepaald schoolvak.

opdracht 3 :

De leraar visualiseert de nieuwe begrippen of vaktaalwoorden via de kaartjes, de koordjes, de pijlen, de Powerpointvoorstelling...Hij laat de leerlingen in stilte een opdracht met de nieuwe begrippen lezen, zodat zij meer tijd krijgen om stil te staan bij deze vaktermen. Hijzelf herhaalt de begrippen in de les zeer geregeld om ze vast te zetten en hij gebruikt ze ook in nieuwe contexten. Hij zorgt er ook voor dat de leerlingen ze bij hun mondeling overleg of bij de schriftelijke invul- en bij de internetoefening moeten gebruiken.

Hij toetst of de leerlingen de nieuwe begrippen of vaktermen begrepen hebben bij de invul- en bij de computeroefening als afronding van de les.

opdracht 4 :

In deze les luisteren de leerlingen niet alleen, maar ze krijgen ook veel spreek- en overlegruimte. Ze moeten toelichten wat de juiste volgorde van de kaartjes is en waarom ze de koordjes en pijlen op een bepaalde manier aanbrachten. De leraar zorgt in deze les voor veel mondelinge interactie tussen de leerlingen onderling en tussen de leerlingen en hemzelf. De leerlingen werken in groep: ze

denken na, verwoorden hun ideeën, en leggen hun voorstellen of antwoorden voor aan elkaar. Af en toe moeten ze ook in duo aan het werk. Op die manier leren ze bewuster omgaan met de leerstof en met de nieuwe begrippen.

opdracht 5 :

De leraar stelt niet alleen gerichte vragen, maar reageert ook op de antwoorden als die onvolledig of onduidelijk geformuleerd worden en op het taalgebruik van de leerlingen. Hij gebruikt beelden en schema's om de woorden te ondersteunen en hanteert schrijfkaders en overzichten om de kennis vast te zetten.

opdracht 6 :

De leraar verwijst in het begin kort naar de voorkennis van de leerlingen door naar een voorbeeld van een voedselketen te vragen. Hij probeert beelden die ze in verband met het onderwerp al in hun geheugen hebben opgeslagen op te roepen of te verwijzen naar wat ze al hebben ervaren. Hij laat de opdracht in stilte lezen, zodat de leerlingen de nieuwe betekenis van bepaalde begrippen uit de context kunnen afleiden.

opdracht 7 :

De taalfeedback die de leraar in dit korte fragment geeft, is veeleer beperkt. Af en toe laat hij iets verduidelijken of vraagt hij om een synoniem te geven. Misschien zou hij de leerlingen kunnen aanzetten om meer met zinnen in plaats van met woorden te antwoorden en om nauwkeuriger te formuleren.

opdracht 4

SECUNDAIR ONDERWIJS

FILMPJE 'VERSCHUIVINGEN OP DE ARBEIDSMARKT'

TAALONTWIKKELEND LESGEVEN

DOEL EN DOELGROEP

Deze opdracht is bedoeld voor de studenten bachelor secundair onderwijs die het instructiefilmpje 'Verschuivingen op de arbeidsmarkt' over taalontwikkelen lesgeven in de tweede graad aso kritisch bekijken.

VERLOOP

Bekijk samen met de studenten het filmpje 'Verschuivingen op de arbeidsmarkt' en beantwoord onderstaande vragen.

vraag 1

Merk op dat bij deze les het werken in stam- en expertgroepen centraal staat. De leerlingen moeten samen gevarieerde opdrachten uitvoeren. Ook al hebben de leerlingen het gevoel dat zijzelf de les tot een goed einde brengen, toch is de ondersteuning door

de lerares van cruciaal belang. Op welke momenten is die ondersteuning van groot belang? Noteer drie voorbeelden.

vraag 2

Het werken met stam- en expertgroepen is om interactie en taalproductie uit te lokken. Welke andere actieve werkvormen zou je kunnen gebruiken om dezelfde effecten te bereiken?

vraag 3

De lerares confronteert de leerlingen bewust met zeer gevarieerd bronnenmateriaal. Over welk bronnenmateriaal gaat het? Waarom is die verscheidenheid belangrijk in deze les?

vraag 4

Wat vind je positief en wat zou je – in het kader van taalontwikkelen lesgeven – anders aanpakken in deze les? Wat zou jij bijvoorbeeld kunnen adviseren in verband met het refereren naar het bronnenmateriaal?

MATERIAAL

Filmpje 'Verschuivingen op de arbeidsmarkt'

opdracht 4

ANTWOORDSLEUTEL

vraag 1 : *Er zijn verschillende momenten van ondersteuning.*

1. Bij de start van de les, dus voor de opdracht uitgevoerd wordt, roept de lerares eerst snel voorkennis uit de vorige les op.
2. De ondersteuning is ook belangrijk bij het uitvoeren van de opdrachten om de leerlingen tussentijds bij te sturen indien ze fout zitten of aan te moedigen indien ze vast raken in de opdracht.
3. Op het einde blikt de lerares met haar groep leerlingen terug op het leerproces dat zich in de groepen afgespeeld heeft. Er worden dan vragen gesteld over de strategieën die ingezet werden en over het goede of slechte verloop van het leerproces.

vraag 2 : *Andere actieve werkvormen*

De leerlingen zouden ook in duo's met het bronnenmateriaal kunnen werken. De lerares zou de duo's dan kunnen uitnodigen om na de controle van hun oplossingen, voor de

klas een korte uiteenzetting te geven over hun verschuiving op de arbeidsmarkt. Daarbij zouden hun formuleer- en communicatievaardigheid en hun presentatievaardigheden (op de pc) mee kunnen worden beoordeeld.

vraag 3 :

Het bronnenmateriaal omvat schema's, grafieken en tekstblokjes. De leerlingen moeten leren omgaan met die verscheidenheid en moeten in staat zijn om met woorden en vaktermen exact weer te geven wat op de grafiek of op het schema staat. De leerlingen moeten ook telkens de kernbegrippen noteren om op die manier een economische woordenschat op te bouwen.

vraag 4 :

Leerlingen zouden bijvoorbeeld meer met eigen woorden moeten verwoorden wat in het bronnenmateriaal staat; ze zouden meer moeten loskomen van de verklaringen uit die bronnen, zodat ze aantonen dat ze de inhoud echt verworven hebben.

opdracht 5

HOGER ONDERWIJS

FILMPJE 'EEN VAKANTIEJOB ZOEKEN'
TAALONTWIKKELEND LESGEVEN

DOEL EN DOELGROEP

De opdracht is bedoeld voor de studenten bachelor secundair onderwijs die het instructiefilmpje 'Een vakantiejob zoeken' over taalontwikkelen lesgeven in de derde graad bso kritisch bekijken.

VERLOOP

Bekijk het filmpje eerst zonder en dan met interview.

vraag 1

Welke taalontwikkelen elementen zijn je opgevallen in deze les Project Algemene Vakken?

vraag 2

De leraar bereidt het schrijven van een sollicitatiebrief intensief voor. Welke stappen onderneemt ze achtereenvolgens? Vind je die allemaal zinvol? Zou je deze les in een tso-richting ook zo opbouwen? Wat zou je eventueel anders kunnen doen?

vraag 3

Bij de opbouw van een les moet je je afvragen: 'Wat moeten leerlingen volgens mij leren en wat willen zij zelf leren?' Je moet die twee eendoelen van de les goed voor ogen houden, maar tegelijk moet je ruimte laten voor onverwachte waarnemingen en voor zaken die de leerlingen aanbrengen. Als docent moet je vooral een intelligent begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen zijn. Hoe zou dat uitgangspunt deze les in een andere, maar toch ook taalontwikkelen richting hebben kunnen sturen?

MATERIAAL

Filmpje 'Op zoek naar een vakantiejob', eerst zonder en daarna met het interview.

opdracht 5

ANTWOORDSLEUTEL

vraag 1: *De lerares tracht de vakdoelen PAV te koppelen aan taalvaardigheidsdoelen.*

1. Ze beklemtoont bijvoorbeeld dat de leerlingen accuraat moeten formuleren, en dat ze dus niet steeds impulsief mogen reageren als zij een vraag moeten beantwoorden.
2. De leerlingen leren een mindmap opbouwen, waarbij ze bepaalde begrippen moeten verhelderen in een juiste structuur plaatsen.
3. Bij de sollicitatiebrief leren ze doelgericht en functioneel schrijven.
4. Op het einde van de les maken de leerlingen een oefening maken in het synthetiseren en structuren (via een schema).

vraag 2

Stap 1 : De lerares laat de leerlingen de kwaliteiten van twee uiteenlopende sollicitatiebrieven vergelijken in functie van de doelgerichtheid en de conventies die moeten worden gerespecteerd.

Stap 2 : Uit de markering van een derde sollicitatiebrief leiden de leerlingen de structuur van de brief af.

Stap 3 : Uit deze structuur destilleren zij een schrijfkader voor hun sollicitatiebrief.

Deze systematische aanpak zorgt voor een trager lesverloop, maar is zeker zinvol met het oog op het vastzetten van de structuur en het inprenten van de voorwaarden voor een doelgerichte sollicitatiebrief.

Normaal kunnen tso-leerlingen vlotter zelfstandig werken dan bso-leerlingen. Je kunt daarom tso-leerlingen zelf eerst een schrijfkader voor een brief laten opbouwen en vragen dat zij dat kader daarna controleren en corrigeren aan de hand van aangereikte modelbrieven, waaruit zij tegelijk de meest efficiënte en effectieve hebben moeten selecteren.

vraag 3

Voor deze vraag bestaat er geen modelantwoord. De vraag is vooral bedoeld om toekomstige leerkrachten erop te wijzen dat een lesvoorbereiding erg belangrijk is, maar ook ruimte moet laten om creatief met onverwachte klassituaties om te springen.